

การนิเทศการศึกษา

ดร.เจตนา เมืองมูล
ศึกษานิเทศก์เชี่ยวชาญ

ผู้อำนวยการกลุ่มนิเทศ ติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษา
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำพูน เขต 1

ความหมายของการนิเทศการศึกษา

Marks (1978 : 14) ได้กล่าวถึงการนิเทศว่า เป็นการพัฒนาและปรับปรุงการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับสถานการณ์และส่งผลสะท้อนต่อการพัฒนานักเรียน

Glickman (1981 : 6) ให้ความสำคัญเห็นเกี่ยวกับการนิเทศว่าเป็นแนวความคิดเกี่ยวกับงานและหน้าที่เกี่ยวข้องกับการปรับปรุงการเรียนการสอน ซึ่งเป็นการสอนในเรื่องหลักสูตร การจัดครูเข้าสอน การจัดสื่อการสอน สิ่งอำนวยความสะดวก การเตรียมและพัฒนาครู รวมทั้งการประเมินผลการเรียนการสอน

Goldhammer and Others (1980 : 13) ได้สรุปจากคำจำกัดความการนิเทศไว้ว่า เป็นลักษณะงานที่มอบหมายให้ครูหรือผู้นิเทศ ที่จะกระตุ้นให้ครูหรือครูแนะแนวโรงเรียน ให้มีการพัฒนาที่จะนำวิธีการสอน สื่อการเรียนการสอนมาใช้ โดยเน้นถึงทักษะในการติดต่อสื่อสาร ในการนิเทศปัจจุบัน การนิเทศได้พยายามที่จะช่วยเหลือครูแก้ปัญหา ช่วยเหลือครูในด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและสร้างบรรยากาศที่ดีระหว่างครูและนักเรียน

Glickman (1985 อ้างใน สุทธนู ศรีไสย์, 2549 : 3) ได้ให้ความหมายของการนิเทศการศึกษา หมายถึง หน้าที่ของทางโรงเรียนที่ต้องปรับปรุงการสอน รวมทั้งการให้ความช่วยเหลือโดยตรงกับครู (Direct Assistance to Teachers) การพัฒนาหลักสูตร (Curriculum Development) การให้บริการเสริมวิชาการ (In service Training) การพัฒนากลุ่ม (Group Development) และการสนับสนุนให้ครูทำวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) เพื่อนำข้อมูลมาปรับปรุงการสอนให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น

Ben M. Harris (1985 : 11) ได้กล่าวถึง ความหมายของการนิเทศการศึกษา ว่าหมายถึง สิ่งทีบุคคลากรในโรงเรียนกระทำต่อบุคคลหรือสิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อจะคงไว้หรือการเปลี่ยนแปลงการเรียนการสอน เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการสอนเป็นสำคัญ

นิพนธ์ ไทยพานิช (2535 : คำนำ) กล่าวว่า การนิเทศ เป็นการช่วยเหลือและให้คำปรึกษาแนะนำแก่ครู ผู้บริหาร ตลอดจนบุคลากรในสถานศึกษา ให้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและพัฒนาทักษะในวิชาชีพให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพสูงขึ้น

บันลือ พฤษะวัน (2537 : 13) ให้ความหมายของการนิเทศว่า การนิเทศ คือ กระบวนการทำงานอย่างมีแบบแผนเป็นการกระทำที่มีขั้นตอนและต่อเนื่อง เพื่อให้ครูผู้ผ่านกระบวนการนิเทศเกิดตื่นตัวคลายความกังวลหรือความคับข้องใจทั้งในหน้าที่การทำงานและส่วนตัว มีความเข้าใจที่จะใช้วิธีการในการพัฒนาวิชาชีพโครงการปรับปรุงการเรียนการสอนอยู่ตลอดเวลาและต่อเนื่อง

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2543 : 13) ได้ให้ความหมาย ของการนิเทศ หมายถึง การทำงานร่วมกันของผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ โดยมีเป้าหมายของการดำเนินการเพื่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

ชาญชัย อาจินสมอาจารย์ (2547 : 22) ได้สรุปความหมายของการนิเทศการศึกษา หมายถึง กระบวนการสร้างสรรค์ที่ไม่อยู่นิ่งในการให้คำแนะนำ และการชี้ช่องทางในลักษณะที่เป็นกันเองแก่ครู และนักเรียน เพื่อการปรับปรุงตัวของเขา (ครูและนักเรียน) ตลอดจนสภาพการเรียนการสอนเพื่อให้บรรลุ เป้าหมายทางการศึกษาที่พึงประสงค์

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2548 : 16) ให้ความหมายของการนิเทศการศึกษา หมายถึง การนิเทศ การศึกษาเป็นระบบหนึ่งของระบบการจัดและบริหารสถานศึกษา เป็นกระบวนการปรับปรุงการเรียนการสอน การชี้แนะ การให้ความช่วยเหลือและร่วมมือกับครู รวมทั้งบุคคลที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษา และการ นิเทศการศึกษาเป็นความต้องการความสำเร็จตามเป้าหมายของการจัดการศึกษา คือ คุณภาพของผู้เรียน

ดังนั้น พอจะสรุปได้ว่า การนิเทศการศึกษา หมายถึง กระบวนการทำงานร่วมกันระหว่างผู้นิเทศ ครูและบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนา ปรับปรุง เพิ่มเติมประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของครู ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

ความจำเป็นในการนิเทศการศึกษา

การนิเทศการศึกษามีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อสถานศึกษา เนื่องจากสังคมโลกมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ซึ่งส่งผลให้การศึกษาต้อง มีการเปลี่ยนแปลงตาม เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบาย จุดหมาย หลักการ โครงสร้างและมาตรฐานหลักสูตรของชาติ ผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการนำการเปลี่ยนแปลงไปสู่การพัฒนาการเรียนการสอน คือ ครูผู้สอน การช่วยเหลือ ครูผู้สอนให้ก้าวทันการเปลี่ยนแปลง จะส่งผลต่อคุณภาพของนักเรียนให้ดีขึ้นต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ชาญชัย อาจินสมอาจารย์ (2547 : 5-6) ได้กล่าวถึงความจำเป็นของการนิเทศการศึกษา ไว้ดังนี้

1. การนิเทศการศึกษามีความจำเป็นในการให้บริการทางวิชาการ การศึกษาเป็นกิจกรรมที่ซับซ้อน และยุ่งยาก เพราะเกี่ยวข้องกับบุคคล การนิเทศเป็นการให้บริการแก่ครูจำนวนมากที่มีความสามารถต่าง ๆ กัน อีกประการหนึ่ง การศึกษาได้ขยายตัวไปมาก สิ่งเหล่านี้ต่างต้องอาศัยความช่วยเหลือทั้งสิ้น

2. การนิเทศการศึกษามีความจำเป็นต่อความเจริญงอกงามของครู แม้ว่าครูจะได้รับการฝึกฝนมาแล้ว เป็นอย่างดี แต่ครูจะต้องปรับปรุงการฝึกฝนอยู่เสมอในขณะที่ทำงานในสถานการณืจริง

3. การนิเทศการศึกษามีความจำเป็นต่อการช่วยเหลือครูในการเตรียมการสอน เนื่องจากครูต้อง ปฏิบัติงานในกิจกรรมต่าง ๆ กัน และจะต้องเผชิญกับภาวะที่ค่อนข้างหนัก ครูจึงไม่อาจสละเวลาได้มาก เพียงพอต่อการเตรียมการสอน การนิเทศการศึกษาจึงสามารถลดภาระของครูได้ในกรณีดังกล่าว

4. การนิเทศการศึกษามีความจำเป็นต่อการทำให้ครูเป็นบุคคลที่ทันสมัยอยู่เสมอ จาก การเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีอยู่เสมอ ทำให้เกิดพัฒนาการทางการศึกษาทั้งทางทฤษฎีและทางปฏิบัติ ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิเคราะห์และอภิปรายจากการค้นพบของการวิจัย มีความจำเป็นต่อความเจริญเติบโต ดังกล่าว การนิเทศจึงสามารถให้บริการได้

5. การนิเทศการศึกษามีความจำเป็นต่อภาวะผู้นำทางวิชาชีพแบบประชาธิปไตย การนิเทศการศึกษา สามารถให้ประโยชน์ในทางสร้างสรรค์ นอกจากนี้ยังสามารถรวมพลังของทุกคนที่ร่วมอยู่ในกระบวนการทาง การศึกษาด้วย

สุทธนู ศรีไสย์ (2549 : 7-9) กล่าวถึงความจำเป็นของการนิเทศการศึกษา ว่าการนิเทศการศึกษา สามารถเป็นประโยชน์ต่อครูได้ ดังนี้

1. การนิเทศช่วยให้ครูมีความเชื่อมั่นในตนเอง ถ้าครูยังคงมีความสนใจเกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ ในห้องเรียน ครูจะเป็นบุคคลที่ทำหน้าที่ได้สมบูรณ์แบบและจะมีความเข้มแข็งในการปฏิบัติงานทุกด้าน

2. การนิเทศสนับสนุนให้ครูสามารถประเมินผลการทำงานได้ด้วยตนเอง ครูสามารถมองเห็นด้วยตนเองว่าตนเองนั้นประสบผลสำเร็จในการสอนได้มากน้อยเพียงใด

3. การนิเทศช่วยครูได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกัน ครูผู้สอนแต่ละคนสามารถสังเกตการทำงานหรือการสอนของครูคนอื่น ๆ เพื่อปรับปรุงการสอนของตน นอกจากนี้จะมีการแลกเปลี่ยนวัสดุอุปกรณ์การสอนและรับเอาวิธีการใหม่ ๆ จากครูคนอื่นไปทดลองใช้ รวมทั้งเรียนรู้วิธีการช่วยเหลือให้การสนับสนุนแก่ครูคนอื่น ๆ ด้วย

4. การนิเทศช่วยกระตุ้นครูให้มีการวางแผนจัดทำจุดมุ่งหมายและแนวปฏิบัติไปพร้อม ๆ กัน ครูแต่ละคนสามารถให้ความช่วยเหลือเพื่อนครูด้วยกันเพื่อตัดสินใจเกี่ยวกับปัญหาการสอนอย่างกว้าง ๆ ภายในโรงเรียน การวางแผนฝึกหรือให้บริการเสริมวิชาการ การพัฒนาหลักสูตร และการกระตุ้นให้ครูผู้สอนทำงานวิจัยเกี่ยวกับชั้นเรียน รวมทั้งการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานของครูกับกลุ่ม และชี้ให้เห็นความสามารถในการควบคุมและจัดการ ความน่าเชื่อถือ และความเป็นวิชาการของครูคนนั้นได้เป็นอย่างดี

5. การนิเทศจะเป็นกระบวนการที่ท้าทายความสามารถของครูให้มีความคิดเชิงนามธรรมสูงขึ้น ในขณะที่ปฏิบัติงาน ครูผู้สอนจะได้รับข้อมูลย้อนกลับซึ่งเป็นผลมาจากผลการประเมิน ข้อมูลเหล่านี้จะสะท้อนให้เห็นข้อดีและข้อเสียของการปฏิบัติงาน รวมทั้งแนวคิดหลายแนวทางที่จะใช้เปลี่ยนแปลงการปฏิบัติให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ซึ่งวิธีการดังกล่าวจะเป็นวิธีการหนึ่งที่ทำนาย และช่วยพัฒนาแนวคิดเชิงนามธรรมของครูให้สูงขึ้นด้วย

จากที่กล่าวถึงความจำเป็นในการนิเทศการศึกษา สรุปได้ว่า การนิเทศการศึกษามีความจำเป็นต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีอยู่เสมอ และเป็นไปอย่างรวดเร็ว ทำให้เกิดพัฒนาการทางการศึกษาเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย โดยการนิเทศการศึกษาช่วยพัฒนาการเรียนการสอนพัฒนาบุคลากรให้มีประสิทธิภาพเพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียนให้มีความพร้อมก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลงไปสู่อนาคต

ความมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษา

นักการศึกษา ได้กำหนดความมุ่งหมายของการนิเทศไว้หลายลักษณะโดย เยวพา เดชะคุปต์ (2542 : 86) กล่าวว่า การนิเทศการศึกษามีจุดมุ่งหมายที่จะช่วยเหลือ ประสานงานในด้านวิชาการภายในโรงเรียน เพื่อพัฒนาหลักสูตร ปรับปรุงการเรียนการสอนของครูให้มีประสิทธิภาพ ส่งเสริมและรักษาคุณภาพของการศึกษาของโรงเรียน ปรับปรุงและประเมินผลการเรียนการสอน ตลอดจนช่วยให้เกิดความงอกงามทางวิชาชีพครู และสร้างความสัมพันธ์อันดีกับชุมชน

สำหรับ บันลือ พุกกะวัน (2537 : 2) กล่าวถึง ความมุ่งหมายของการนิเทศว่า เป็นงานที่เป็นรูปกระบวนการอย่างหนึ่ง ที่จะช่วยส่งเสริมให้มีการปรับปรุง กระบวนการจัดการเรียนการสอน และปรับปรุงวิธีสอนให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพสูงขึ้น และซารี มณีสรี (2538 : 22) กล่าวถึง การนิเทศมุ่งหมายที่จะช่วยครูสอนให้ดียิ่งขึ้น ช่วยเด็กให้เรียนดียิ่งขึ้น และปรับปรุงโรงเรียนให้ดียิ่งขึ้น

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2546 : 24-25) ได้ระบุถึงจุดมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษา โดยมุ่งเน้นที่กระบวนการพัฒนาครูในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. เพื่อพัฒนาบุคลิกภาพที่ดีให้แก่ครู ในด้านความเป็นผู้นำ ทางวิชาการและทางความคิด ความมีมนุษยสัมพันธ์ ความคิดสร้างสรรค์ และความมุ่งมั่น มีอุดมการณ์ในอันที่จะอบรมนักเรียนให้เป็นผู้มีคุณภาพชีวิตที่ดี ตามความต้องการของสังคมและประเทศชาติ

2. เพื่อพัฒนาวิชาชีพครูและเสริมสร้างสมรรถภาพด้านการสอนให้แก่ครู ในด้านการวิเคราะห์และปรับปรุงจุดประสงค์การเรียนรู้ วิธีการศึกษาพื้นฐานความรู้ของผู้เรียน การเลือกและปรับปรุงเนื้อหาการสอน การพัฒนากระบวนการเรียนการสอน การพัฒนาการใช้ประกอบการเรียนการสอน การดำเนินการกิจกรรมการเรียนการสอนให้เหมาะสม และการประเมินผลการเรียนการสอน

3. เพื่อพัฒนากระบวนการทำงานของครูโดยใช้กระบวนการกลุ่ม ได้แก่ การร่วมมือกันจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและการแก้ปัญหาการสอน การร่วมมือกันทำงานอย่างเป็นขั้นตอน มีระบบ ระเบียบการร่วมมือกันทำงานด้วยความเข้าใจ เห็นอกเห็นใจ และยอมรับซึ่งกันและกัน การร่วมมือกันทำงานอย่างมีเหตุมีผลในการพัฒนาหลักสูตร สามารถปฏิบัติได้ถูกต้อง และก้าวหน้าเกิดประโยชน์สูงสุดการประสานความร่วมมือระหว่างเครือข่ายการนิเทศ และแหล่งวิทยาการในการบริการช่วยเหลือ งานวิชาการของโรงเรียน

4. เพื่อสร้างขวัญและกำลังใจในตำแหน่งวิชาชีพ โดยสร้างความมั่นใจในความถูกต้องเกี่ยวกับการใช้หลักสูตรและการสอน สร้างความสบายใจในการทำงานร่วมกัน และสร้างความก้าวหน้าในวิชาชีพครู

นอกจากนั้น ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2548 : 264 - 265) ได้ให้ความมุ่งหมายของการนิเทศ ไว้ดังนี้

1. เพื่อพัฒนาและส่งเสริมการบริหารและงานวิชาการของสถานศึกษา

2. เพื่อบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

3. เพื่อสำรวจ วิเคราะห์ วิจัยและประเมินผล เพื่อปรับปรุงคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา

4. เพื่อพัฒนาหลักการและการเรียนการสอนให้ได้มาตรฐาน และเอกสารทางวิชาการให้มี

ประสิทธิภาพสอดคล้องกับความต้องการและความจำเป็นของสถานศึกษา และครูอาจารย์

5. เพื่อพัฒนาบุคลากรโดยเฉพาะครูอาจารย์ให้มีความรู้ ทักษะและประสบการณ์อันจำเป็นที่จะนำไปใช้ในการเรียนการสอน การจัดการศึกษา ทั้งให้สามารถแก้ปัญหาเหล่านั้นได้

สรุปแล้วจุดมุ่งหมายของการนิเทศ มุ่งที่จะพัฒนาครูเป็นสำคัญ เพื่อให้ครูวิเคราะห์ปัญหา หาแนวทางปรับปรุงการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพได้ด้วยตนเอง เพื่อส่งผลต่อการพัฒนานักเรียนให้มีคุณภาพ และบรรลุวัตถุประสงค์ตามเป้าหมายของการจัดการศึกษา

ขอบเขตของการนิเทศการศึกษา

Oliva and Pawlas (2001 : 560) ได้กำหนดขอบเขตการนิเทศการศึกษาที่สำคัญ 3 เรื่อง คือ 1) การพัฒนาหลักสูตร 2) การพัฒนาการสอน และ 3) การพัฒนาบุคลากร ในส่วนของ Harris (1985 : 11-12) ได้แบ่งขอบเขตการนิเทศไว้ 10 เรื่อง คือ

1. งานพัฒนาหลักสูตร (Developing Curriculum) คือ การออกแบบหรือปรับปรุงหลักสูตรที่จะนำมาใช้ โดยคำนึงถึงครูผู้สอน เวลา สถานที่ และรูปแบบในการจัดการเรียนการสอน การกำหนดมาตรฐานทางวิชาการ แผนการสอนและการกำหนดบทเรียน

2. การจัดระบบการเรียนการสอน (Organizing for Instruction) คือ การจัดทำแผนงานเพื่อนำหลักสูตรไปใช้ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับนักเรียน บุคลากร อาคารสถานที่และวัสดุอุปกรณ์ โดยคำนึงถึงเวลาและ

จุดประสงค์เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพมากที่สุด ขอบข่ายของงานนี้ได้แก่ การจัดชั้นเรียน การจัดตารางสอน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและการจัดครูเข้าสอน

3. การจัดเตรียมบุคลากร (Providing Staff) คือ การจัดเตรียมการด้านบุคลากรเพื่อให้แน่ใจว่าบุคลากรมีคุณภาพ มีความรู้ ความสามารถ และมีจำนวนเพียงพอ เพื่อให้เกิดความสะดวกในการจัดการเรียนการสอน เป็นต้นว่า การสรรหา การคัดเลือก การกำหนดและการโยกย้าย

4. การจัดการอำนวยความสะดวก (Providing Facilities) คือ การวางแผนหรือการปรับปรุงแบบแผนและการจัดเตรียมเครื่องมืออำนวยความสะดวกสำหรับการสอน การพิจารณาในเรื่องสถานที่ และเครื่องมือ เครื่องใช้ที่เหมาะสม

5. การจัดหาวัสดุอุปกรณ์ (Providing Materials) คือ การคัดเลือกและการจัดหาวัสดุอุปกรณ์ที่เหมาะสมกับที่หลักสูตรกำหนดอันประกอบด้วย การจัดเตรียม การตรวจสอบ การประเมินค่า การออกแบบ และวิธีการอื่น ๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งวัสดุอุปกรณ์ที่เหมาะสม

6. การฝึกอบรมครูประจำการ (Arranging for in-service education) คือ การวางแผนและจัดประสบการณ์ในการพัฒนากระบวนการจัดการเรียนการสอนให้แก่ครูผู้สอน ได้แก่ การจัดประชุมปฏิบัติการ การให้คำปรึกษา การจัดทัศนศึกษา และการฝึกอบรม

7. การปฐมนิเทศคณะทำงาน (Orienting staff members) คือ การจัดให้คณะทำงานได้รับทราบข้อมูลเบื้องต้นที่จำเป็นต่อภาระงานที่รับผิดชอบตามที่กำหนด ได้แก่ การจัดให้ครูใหม่คุ้นเคยกับสิ่งอำนวยความสะดวก เพื่อนร่วมงานและชุมชน ตลอดจนการใช้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาองค์การด้วย

8. การจัดบริการพิเศษที่เกี่ยวกับนักเรียน (Relating Special pupil services) คือ การให้บริการอื่น ๆ เพื่อสนับสนุนการสอน รวมทั้งงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักการนโยบาย แนวปฏิบัติในการทำงานให้เหมาะสมกับสถานการณ์ต่าง ๆ ในโรงเรียน

9. การพัฒนาความสัมพันธ์กับชุมชน (Developing public relation) คือ การจัดเตรียมข่าวสารข้อมูลต่าง ๆ ในเนื้อหาที่สอนไปสู่ชุมชน และข้อมูลเกี่ยวกับชุมชนมาใช้ในการเรียนการสอน เพื่อให้เกิดความมั่นใจว่าชุมชนและการจัดการเรียนการสอนมีความสัมพันธ์ต่อกัน

10. การประเมินผลการเรียนการสอน (Evaluation instruction) คือ การวางแผน การจัดทำเครื่องมือ การจัดการ และการใช้กระบวนการในการรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์และการแปลความหมายในการวัดและประเมินผลการเรียนการสอน เพื่อการตัดสินใจสำหรับการพัฒนาการเรียนการสอนต่อไป

โดยสรุปแล้ว ขอบเขตการนิเทศการศึกษา มีขอบเขตที่สำคัญ 7 ด้าน คือ 1. ด้านการพัฒนาหลักสูตร 2. ด้านการจัดระบบการเรียนการสอน 3. ด้านการพัฒนาบุคลากร 4. ด้านการจัดหาวัสดุ อุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอน 5. ด้านการประเมินผลการเรียนการสอน 6. ด้านการจัดบริการพิเศษที่เกี่ยวกับนักเรียน และ 7. ด้านการพัฒนาความสัมพันธ์กับชุมชน

หลักสำคัญของการนิเทศการศึกษา

ได้กล่าวถึงการนิเทศการศึกษาที่มีประสิทธิภาพ จะต้องอาศัยหลักการต่าง ๆ ดังนี้

1) หลักของการมีภาวะผู้นำ (Leadership) คือ การใช้อิทธิพลของบุคคลที่จะทำให้เกิดกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่มเป็นไปตามเป้าประสงค์

2) หลักความร่วมมือ (Cooperation) คือ การกระทำร่วมกัน และรวมพลังทั้งหมดเพื่อแก้ปัญหาด้วยกัน โดยยอมรับและยกย่องผลของความร่วมมือในการปรับปรุงการเรียนการสอนจากหลายฝ่ายและทำหน้าที่และความรับผิดชอบชัดเจนในการจัดองค์การ การประเมินผล ตลอดจนการประสานงาน

3) หลักการเห็นใจ (Considerateness) คือ การนิเทศการศึกษาจะต้องคำนึงถึงตัวบุคคลที่ร่วมงานด้วยการเห็นใจ จะทำให้ตระหนักในคุณค่าของมนุษย์สัมพันธ์

4) หลักการสร้างสรรค์ (Creativity) คือ การนิเทศการศึกษา จะต้องทำให้ครูเกิดพลังที่จะคิดเริ่มสิ่งใหม่ ๆ แปลก ๆ หรือทำงานด้วยตนเองได้

5) หลักการบูรณาการ (Integration) เป็นกระบวนการซึ่งรวมสิ่งกระจัดกระจายให้สมบูรณ์มองเห็นได้

6) หลักการมุ่งชุมชน (Community) เป็นการแสวงหาปัจจัยที่สำคัญในชุมชน และการปรับปรุงปัจจัยเหล่านั้น เพื่อส่งเสริมความเป็นอยู่ในชุมชนให้ดีขึ้น

7) หลักการวางแผน (Planning) หมายถึง กระบวนการวิเคราะห์ซึ่งเกี่ยวกับการแสวงผลในอนาคต การกำหนดจุดประสงค์ที่ต้องการล่วงหน้า การพัฒนาทางเลือกเพื่อปฏิบัติให้บรรลุถึงจุดประสงค์และการเลือกทางปฏิบัติที่เหมาะสมที่สุด

8) หลักการยืดหยุ่น (Flexibility) หมายถึง ความสามารถที่จะถูกเปลี่ยนแปลงได้ และพร้อมอยู่เสมอที่จะสนองความต้องการสภาพที่เปลี่ยนแปลงไป

9) หลักการวัตถุวิสัย (Objectivity) หมายถึง คุณภาพที่เป็นผลจากหลักฐานตามสภาพความจริงมากกว่าความเห็นบุคคล

10) หลักการประเมินผล (Evaluation) หมายถึง การหาความจริงโดยการวัดที่แน่นอน และหลายอย่าง

Burton and Brueckner ได้สรุปหลักการนิเทศการศึกษาไว้ 4 ประการ คือ

1. การนิเทศการศึกษาควรมีความถูกต้องตามหลักวิชา การนิเทศการศึกษาที่ดีควรจะเป็นไปตามวัตถุประสงค์ และนโยบายที่วางไว้ ควรเป็นไปตามความจริงและกฎเกณฑ์ที่แน่นอน

2. การนิเทศการศึกษาควรเป็นวิทยาศาสตร์ การนิเทศการศึกษาควรเป็นไปอย่างมีระเบียบมีการปรับปรุงและประเมินผล การนิเทศควรจะมาจากการรวบรวมข้อมูล และการสรุปผลอย่างมีประสิทธิภาพเป็นที่เชื่อถือได้

3. การนิเทศการศึกษาควรเป็นประชาธิปไตย การนิเทศการศึกษาจะต้องเคารพในความแตกต่างของบุคคล เน้นความร่วมมือร่วมใจกันในการดำเนินงาน และใช้ความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานเพื่อให้งานนั้นไปสู่เป้าหมายที่ต้องการ

4. การนิเทศการศึกษาควรเป็นการสร้างสรรค์ การนิเทศการศึกษาควรเป็นการแสวงหาความสามารถพิเศษของบุคคล แล้วเปิดโอกาสให้ได้แสดงออกและพัฒนาความสามารถเหล่านั้นอย่างเต็มที่

สรุปแล้วหลักการนิเทศต้องดำเนินการลักษณะที่เป็นกระบวนการ มีระเบียบแบบแผนต่อเนื่อง มุ่งหวังไปสู่การนิเทศตนเองได้

กระบวนการของการนิเทศการศึกษา

ความหมายของกระบวนการนิเทศการศึกษา

กระบวนการนิเทศการศึกษาได้มีนักวิชาการได้ให้ความหมายและวิธีการดำเนินงานของกระบวนการนิเทศการศึกษาไว้ดังนี้ อาทิ เช่น

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2534 : 72) ให้ความหมายไว้ว่า กระบวนการนิเทศการศึกษา หมายถึง การจัดลำดับขั้นตอนการดำเนินการนิเทศโดยผู้บริหารและบุคลากรในโรงเรียนที่ได้รับมอบหมายอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2544 : 39) กล่าวถึง กระบวนการนิเทศว่า หมายถึง ขั้นตอนในการดำเนินงานและการปฏิบัติงานการนิเทศอย่างมีระบบ มีการประเมินสภาพการทำงาน การจัดลำดับงานที่ต้องทำ การออกแบบงาน การประสานงาน ตลอดจนการอำนวยความสะดวกให้งานลุล่วงไปได้

Rue and Byars (2007) กล่าวถึงการนิเทศ ว่ามีกระบวนการ ดังต่อไปนี้

1. การวางแผน (Planning)

การวางแผน ครอบคลุมการกำหนดวิธีการที่มีประสิทธิภาพสำหรับการทำงาน ให้ประสบความสำเร็จ โดยกลุ่มงาน โดยทั่วไปการวางแผนมี 3 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 การกำหนดสถานการณ์ปัจจุบัน เป็นการประเมินให้ทราบถึงเงื่อนไขปัจจุบันเกี่ยวกับ อุปกรณ์ ทักษะคติของผู้ทำงาน และวัสดุที่มีอยู่

ขั้นตอนที่ 2 การกำหนดวัตถุประสงค์ เป็นการกำหนดโดยผู้บริหารระดับสูง

ขั้นตอนที่ 3 การกำหนดเส้นทางที่มีประสิทธิภาพ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้ โดยพิจารณาจากการกำหนดสถานการณ์ปัจจุบัน

2. การจัดการ (Organizing) เป็นการจำแนกงานเพื่อจ่ายงานให้สมาชิกในกลุ่มงาน และเป็นการจัดเตรียมงานเพื่อให้งานดำเนินไปได้อย่างราบรื่น

3. การจัดคนเข้าทำงาน (Staffing) เป็นการให้ความช่วยเหลือและการพัฒนาคนดี เข้าสู่ตำแหน่งงาน

4. การนำ (Leading) การนำครอบคลุมการแนะนำ ชี้แนะช่องทางต่อบุคลากร เพื่อการดำเนินการบรรลุตรงตามวัตถุประสงค์ขององค์กร

5. การควบคุม (Controlling) เป็นการเปรียบเทียบการดำเนินงานที่กำลังทำอยู่กับแผนที่วางไว้ โดยพื้นฐานแล้ว การควบคุมเป็นการวัดความสามารถที่แท้จริงในการทำงานเปรียบเทียบกับความสามารถตามแผนที่วางไว้ และเป็นการปรับการดำเนินงานให้งานเดินไปในแนวที่ถูกต้อง

จากแนวคิดของนักการศึกษาที่ให้ความหมายของกระบวนการนิเทศการศึกษาไว้ พอสรุปได้ว่า ผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศจะต้องทำงานเกี่ยวข้องกันอย่างมีระบบและต่อเนื่องมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด เพื่อให้การปฏิบัติงานบรรลุผลตามจุดประสงค์ และมีประสิทธิภาพ

ขั้นตอนของกระบวนการนิเทศการศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2541 : 138) ได้กำหนดขั้นตอนกระบวนการนิเทศการศึกษาอย่างเป็นระบบต่อเนื่องไว้ 5 ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ 1 การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการ

ขั้นที่ 2 การวางแผนการนิเทศการศึกษา

ขั้นที่ 3 การสร้างสื่อและเครื่องมือการนิเทศ

ขั้นที่ 4 การปฏิบัติการนิเทศ

ขั้นที่ 5 การประเมินผล

ชุมศักดิ์ อินทร์รักษ์ (2536 : 25-26) ได้สรุปกระบวนการนิเทศการศึกษาแบบมีส่วนร่วมไว้ 9 ขั้นตอน หรือกระบวนการ 9 ร่วม คือ

1. ร่วมประชุมปรึกษาหารือ

2. ร่วมทีมงาน
3. ร่วมวางแผน
4. ร่วมระดมสมอง
5. ร่วมศึกษาข้อมูล
6. ร่วมมือวิเคราะห์ข้อมูล
7. ร่วมปฏิบัติการ
8. ร่วมประเมินผล
9. ร่วมปรับปรุงและพัฒนา

ปริยาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2544 : 232-235) ได้เสนอขั้นตอนกระบวนการนิเทศการศึกษา 4 ขั้นตอน ไว้ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการ

ขั้นตอนที่ 2 การวางแผนและการจัดทำโครงการ

ขั้นตอนที่ 3 การดำเนินการนิเทศ

ขั้นตอนที่ 4 การประเมินผลการนิเทศ

สังต์ อุทรานันท์ (2530) กล่าวถึงว่ากระบวนการนิเทศ มีขั้นตอนสำคัญดังต่อไปนี้

1. กระบวนการวางแผน (Planning Process) เป็นการวางแผนเพื่อให้การนิเทศเป็นไปอย่างเรียบร้อย และประสบความสำเร็จ ซึ่งได้แก่ การคิด (Thinking) การจัดตารางงาน (Scheduling) การทำโครงการ (Programming) การคาดคะเนงาน (Forecasting) และการปรับปรุงแผนการให้ดีขึ้น (Developing Procedure)

2. กระบวนการจัดการ (Organizing Process) เป็นการบริหารจัดการการนิเทศ เพื่อไม่ให้เกิดความซ้ำซ้อน ซึ่งได้แก่ การจัดจำแนกหน้าที่ (Distributing Function) การประสานงาน (Coordinating) การจัดแหล่งข้อมูลวิชาการ (Resource Allocating) การกระทำให้เกิดความต่อเนื่อง (Establishing Relationship) และการเป็นตัวแทน (Delegating)

3. กระบวนการนำ (Leading Process) เป็นกระบวนการที่ผู้นิเทศจะต้องเป็นผู้ทำให้เกิดขึ้น กระบวนการนำที่สำคัญ คือ การนำในการตัดสินใจ (Decision-Making) การนำให้เกิดข้อเสนอแนะ (Suggesting) การนำให้เกิดแรงจูงใจ (Motivation) การนำในการสื่อความหมาย (Communicating) การนำให้เกิดความคิดริเริ่ม (Initiating) การนำในการสาธิต (Demonstrating)

4. กระบวนการควบคุม (Controlling Process) เป็นกระบวนการที่เป็นการกำหนดขอบเขต แนวทาง เพื่อควบคุมการปฏิบัติงาน และให้เป็นแนวปฏิบัติ ซึ่งได้แก่ กระทำให้เกิดความถูกต้อง (Taking Corrective Action) กระทำให้เกิดความเจริญงอกงาม (Expediting) กระทำในการกล่าวโทษ (Reprimanding) และกระทำในบทกำหนดโทษ (Applying Saucing)

5. กระบวนการประเมินผล (Assessing Process) เป็นกระบวนการประเมินค่า ซึ่งอาจประเมินจากผลงาน (Judging Performance) และการประเมินผลสัมฤทธิ์ ในการปฏิบัติงานแต่ละขั้นตอน

จากแนวคิดของนักการศึกษาที่ได้กล่าวมานั้น พอสรุปได้ว่า กระบวนการนิเทศการศึกษาจำเป็นต้องอาศัยขั้นตอนการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ นักการศึกษาได้มีความคิดเห็นสอดคล้องกัน แตกต่างกันเพียงรายละเอียดเล็กน้อยเท่านั้นแต่หลักใหญ่ ๆ พอจะสรุปขั้นตอน กระบวนการนิเทศการศึกษาได้เป็น 5 ขั้นตอน ดังนี้

- ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการ
- ขั้นตอนที่ 2 การวางแผนการนิเทศการศึกษา
- ขั้นตอนที่ 3 การสร้างสื่อและเครื่องมือการนิเทศ
- ขั้นตอนที่ 4 การปฏิบัติการนิเทศ
- ขั้นตอนที่ 5 การประเมินผลและรายงานผล

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการ

การปฏิบัติการกิจใด ๆ ก็ตามผู้ที่ปฏิบัติจะต้องทราบสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการของภารกิจนั้น ๆ เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการปฏิบัติและดำเนินการ กระบวนการนิเทศก็เช่นเดียวกัน ผู้บริหาร และบุคลากรภายในโรงเรียนจะต้องทราบสภาพปัญหา และความต้องการ โรงเรียนมีจุดเด่น จุดด้อย อะไรบ้าง โรงเรียนต้องการปรับปรุงพัฒนาทางด้านใดบ้าง ซึ่งข้อมูลเหล่านี้จะเป็นองค์ประกอบในการตัดสินใจว่าจะดำเนินการอย่างไรต่อไป

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2538 : 9-10) กล่าวไว้ในคู่มือผู้บริหารโรงเรียน การดำเนินการนิเทศการศึกษาประถมศึกษาว่า สภาพปัจจุบัน หมายถึง สภาพที่เป็นจริงกับสภาพที่คาดหวัง หรือเป้าหมาย ความต้องการ หมายถึง ความคาดหวังที่จะพัฒนางานให้ดีขึ้นในขณะที่งานนั้นมีสภาพปัจจุบัน อยู่ในระดับที่ไม่เป็นปัญหา สำหรับขั้นตอนในการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการนั้น ได้เสนอแนะขั้นตอนไว้ ดังนี้

1. ศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลตัวบ่งชี้ คุณภาพด้านต่าง ๆ
 - 1.1 ด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนทุกกลุ่มสาระ ทุกชั้น
 - 1.2 ด้านอัตราการเข้าชั้นทุกชั้น
 - 1.3 ด้านภาวะสุขภาพ ตามเกณฑ์มาตรฐาน
 - 1.4 ด้านคุณลักษณะตามเกณฑ์มาตรฐานขั้นต่ำ
2. สำรวจและประเมินความต้องการของครู
3. จัดลำดับความสำคัญของปัญหาและความต้องการ
4. วิเคราะห์หาสาเหตุของปัญหา และจัดลำดับความสำคัญของสาเหตุ กำหนดทางเลือกในการแก้ปัญหาและการดำเนินการตามความต้องการ

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2538 : 109) กล่าวถึง การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการของโรงเรียน สำรวจข้อมูลสภาพปัจจุบันของการดำเนินงานของโรงเรียนที่ต้องการปรับปรุงหรือพัฒนาโดยเครื่องมือ และวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เหมาะสมวิเคราะห์ข้อมูลระบุสภาพปัญหาสาเหตุ และจัดลำดับความสำคัญของปัญหา ระบุความต้องการและเป้าหมายในการพัฒนา

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2544 : 232) อธิบายถึงสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการในการนิเทศจะต้องสำรวจข้อมูลสภาพปัจจุบัน ศึกษาวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา จัดลำดับความสำคัญของปัญหา ระบุความต้องการและให้ความสำคัญเอาใจใส่เป็นพิเศษเพื่อเป็นข้อมูลในการที่จะนำไปปฏิบัติและวางแผนในการดำเนินการต่อไป

ขั้นตอนที่ 2 การวางแผนการนิเทศการศึกษา

การวางแผนเป็นงานที่สำคัญ และจำเป็นต่อความสำเร็จของงานที่จะปฏิบัติเพราะว่าถ้ามีการวางแผนดี มีความรัดกุม และสามารถนำไปปฏิบัติได้นั้นเท่ากับงานนั้นประสบผลสำเร็จไปแล้วครึ่งหนึ่ง การวางแผนการ

นิเทศจึงเป็นขั้นตอนที่จะนำเอาผลมาวิเคราะห์ หรือหาทางเลือกมากำหนดวัตถุประสงค์ เป้าหมายในการปฏิบัติงาน กิจกรรมที่จะต้องปฏิบัติและรายละเอียดต่าง ๆ ให้ชัดเจน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2534 : 10) ได้ให้ความหมายการวางแผนการนิเทศไว้ว่า การนำข้อมูลผลการวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน ปัญหา สาเหตุของปัญหา และความต้องการมา กำหนดกิจกรรมและแนวทางในการกำหนดงานนิเทศ

การวางแผนการนิเทศการศึกษาเป็นขั้นตอนที่นำทางเลือกที่จะดำเนินการมาร่วมกันกำหนดรายละเอียด กิจกรรมและจัดขั้นตอนการปฏิบัติเขียนเป็นโครงการนิเทศการศึกษา ซึ่งในโครงการควรระบุสาระสำคัญดังต่อไปนี้

1. หลักการและเหตุผล
2. วัตถุประสงค์
3. เป้าหมาย
4. แผนการดำเนินการ
 - 4.1 กิจกรรมสำคัญ
 - 4.2 ปฏิทินการปฏิบัติงาน
5. ทรัพยากรที่ต้องการ
6. การประเมินผล
7. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

ธงชัย สันติวงษ์ (2536 : 3) ได้กล่าวถึงการวางแผนของงานที่ต้องปฏิบัติของผู้บริหารแต่ละคน คือ กำหนดวัตถุประสงค์ การจูงใจ การสื่อความ การวัดผลงาน และการพัฒนาบุคคล มีความหมายกว้างกว่าที่คลุมถึงการบริหารทั้งหมด คือ กระบวนการบริหารของงานและมุ่งสู่นาคต

ชาลี มณีศรี (2542 : 203) กล่าวถึง การวางแผนการนิเทศว่า เป็นการนำทางเลือกตามการศึกษา สภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการมากำหนดรายละเอียดของกิจกรรมโดยเขียนเป็นโครงการนิเทศ ซึ่งประกอบด้วยการนิเทศมีสาระสำคัญ คือ หลักการและเหตุผล วัตถุประสงค์ ผู้รับผิดชอบโครงการ แผนดำเนินงาน ระยะเวลา สถานที่ งบประมาณ การประเมินผล และผลที่คาดว่าจะได้รับ

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2544 : 233) กล่าวว่า การวางแผนและการจัดทำโครงการนิเทศ การวางแผนตามลักษณะของงานนิเทศการศึกษา หมายถึง วิธีการที่อาศัยหลักการเหตุผล และข้อมูลที่ได้มาจากการศึกษา สภาพปัจจุบัน และปัญหาความต้องการของโรงเรียน ว่าต้องการนิเทศในเรื่องใดบ้าง แล้วนำมาจัดทำแผนและโครงการต่อไป

สรุปได้ว่า การวางแผน คือ การลำดับความสำคัญของปัญหากำหนดเป้าหมายและทางเลือก การจัดทำโครงการนิเทศ การกำหนดกิจกรรม การจัดทำแผนปฏิบัติการนิเทศ ซึ่งเป็นขั้นตอนที่ต่อจากการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการ เป็นขั้นตอนที่นำเอาผลมาวิเคราะห์เพื่อกำหนดทางเลือกเป็นแนวปฏิบัติต่อไป

ขั้นตอนที่ 3 การสร้างสื่อและเครื่องมือการนิเทศ

สื่อและเครื่องมือการนิเทศ เป็นสิ่งที่จะช่วยให้การนิเทศมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และเป็นสิ่งที่จะช่วยเก็บรายละเอียดที่ผู้รับการนิเทศไม่สามารถแสดงออกมาได้ และสามารถเก็บข้อมูลนำมาเปรียบเทียบผลที่เกิดขึ้น

เพื่อจะได้เป็นแนวทางในการพัฒนาการศึกษา และสิ่งที่จะทำให้มีความเข้าใจตรงกันระหว่างผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ และเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการนิเทศให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ต้องการได้อีกด้วย

Harris (1985 : 14) ได้กล่าวถึงสื่อและเครื่องมือการนิเทศไว้ว่า เป็นการจัดสรรทรัพยากร ต่าง ๆ ให้ตรงตามความต้องการ ความจำเป็นของบุคลากรและได้สัดส่วนกัน การระบุและจัดสรรทรัพยากรโดยมีวัตถุประสงค์เฉพาะ และการจัดเตรียมบุคลากรเฉพาะหรือตามวัตถุประสงค์ต่าง ๆ เพื่อนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ที่สุด

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2531 : 16) ได้เสนอแนะหลักการสร้างสื่อและเครื่องมือการนิเทศ ไว้ดังนี้

1. ตัดสินใจว่าจะเลือกใช้เครื่องมือใดบ้างโดยพิจารณาจากข้อมูลการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการว่ามีปัญหาในเรื่องใด ควรปรับปรุงอย่างไร
2. ศึกษารายละเอียดของสื่อหรือเครื่องมือที่เลือกไว้ในตอนแรกว่ามีรายละเอียดปลีกย่อย ลักษณะเฉพาะจุดเด่น จุดด้อยอย่างไร
3. ดำเนินการสร้างสื่อและเครื่องมือโดยคำนึงถึงเนื้อหาวัตถุประสงค์และรูปแบบการใช้งาน
4. ทดลองใช้สื่อ และเครื่องมือทุกชนิดที่สร้างขึ้นมาก่อนนำมาใช้จริงต้องนำไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างเพื่อหาข้อบกพร่อง และนำไปทดลองใช้อีกครั้งหนึ่ง ปรับปรุงครั้งที่สองแล้วจึงนำไปใช้จริงทั้งนี้ให้มีข้อบกพร่องน้อยที่สุด
5. การประเมินสื่อเครื่องมือจะต้องประเมินผลว่าได้ผลตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ หรือไม่แล้วมีปัญหาหรืออุปสรรคอย่างไร

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2531 : 22) ได้กล่าวถึงสื่อการนิเทศการศึกษาว่า สื่อเป็นสิ่งที่ช่วยในการปฏิบัติงานนิเทศการศึกษา เพื่อแก้ปัญหาและพิจารณาการทำงานของครู และได้ให้ความหมายของเครื่องมือนิเทศการศึกษาไว้ว่าเป็นสิ่งที่ใช้ในการตรวจสอบการปฏิบัติงานของผู้รับการนิเทศ เพื่อให้ผู้นิเทศทราบถึงที่มาของสภาพปัญหาความต้องการจะได้วางแผนแก้ปัญหาได้ถูกต้อง เครื่องมือเหล่านี้ได้แก่ แบบทดสอบ แบบสอบถาม แบบสำรวจ แบบประเมินค่า แบบสังเกตพฤติกรรม เป็นต้น

กิติมา ปรีดีติลก (2532 : 68) ได้ให้ความหมายการสร้างสื่อ เครื่องมือไว้ว่าวัสดุสิ่งของ ภาพ เครื่องมือ เครื่องใช้ ตลอดจนหมายถึง ตัวบุคคล วิธีการ สถานที่ต่าง ๆ ที่นำมาใช้ประกอบการนิเทศเพื่อให้เกิดผลดี

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2544 : 76) ได้ให้ทางเลือกเพื่อพัฒนาการนิเทศว่าเป็นการพิจารณาเลือกยุทธศาสตร์ที่จะพัฒนางานนั้น ๆ ให้มีโอกาสประสบความสำเร็จมากที่สุด โดยคำนึงถึงจุดที่ต้องการพัฒนาและข้อจำกัดของหน่วยงานด้วย ขั้นนี้เป็นการสร้างสื่อ เครื่องมือ และพัฒนาวิธีการมีความจำเป็นสำหรับผู้นิเทศการศึกษาที่จะต้องสร้างทักษะเหล่านี้ให้มีขึ้นประจำตัว เพราะถือว่าเป็นกระบวนการหลักที่สำคัญ มีความจำเป็นต่อการนิเทศการศึกษาเป็นตัวแปรสำคัญที่จะทำให้การนิเทศการศึกษาประสบความสำเร็จ หรือล้มเหลว

จากที่นักการศึกษาได้ให้คำจำกัดความของการสร้างสื่อ และเครื่องมือในการนิเทศไว้นั้น สรุปได้ว่าการสร้างสื่อและเครื่องมือการนิเทศ เป็นการใช้วัสดุ สิ่งของเครื่องมือให้สอดคล้องกับปัญหา เพื่อสนองต่อสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างแท้จริง ตรงตามความต้องการสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ เพื่อพัฒนางานให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ดังนั้น การสร้างสื่อและเครื่องมือ จึงต้องคำนึงถึง

ความสำคัญความจำเป็นตลอดจนประโยชน์ที่ได้รับ ประหยัด คุ่มค่า ส่งผลต่อการพัฒนาการศึกษา สะดวกต่อการใช้ และการบำรุงรักษาสื่อและเครื่องมือ

ขั้นตอนที่ 4 การปฏิบัติการนิเทศ

การปฏิบัติการนิเทศการศึกษาเป็นการทำงานร่วมกันหลายคนซึ่งแต่ละคนมีแนวคิดแตกต่างกันออกไป ผู้นิเทศจะต้องเข้าใจพฤติกรรมของมนุษย์ ต้องมีวิธีการที่จะช่วยให้การนิเทศประสบผลสำเร็จมีวิธีการสร้างแรงจูงใจให้เกิดแก่ผู้รับการนิเทศ ใช้เทคนิคต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์ ผู้นิเทศจะต้องมีคุณสมบัติเหนือกว่าผู้รับการนิเทศ เช่น ฉลาด กล้า มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีความมั่นใจในตนเอง มีบุคลิกลักษณะที่ดี

ในการปฏิบัติการนิเทศการศึกษา ผู้บริหารโรงเรียนหรือผู้นิเทศจะต้องนำหลักการนิเทศ เทคนิค ทักษะ สื่อและเครื่องมือนิเทศมาใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์และบุคลากรผู้รับการนิเทศ เพื่อให้การปฏิบัติการนิเทศศึกษาดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย ผู้บริหารและ/หรือผู้นิเทศควรดำเนินการนิเทศดังนี้

1. เตรียมความพร้อมก่อนการนิเทศ ควรจัดให้มีการประชุมคณะปฏิบัติงานเพื่อซักซ้อมความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีการ กิจกรรม สื่อ เครื่องมือการบันทึกผล การประเมินผลและสรุปผลการนิเทศ
2. ปฏิบัติการนิเทศ การดำเนินการตามกิจกรรมที่กำหนดไว้ในโครงการนิเทศการศึกษาผู้นิเทศไม่ควรละเลยเกี่ยวกับการเสริมแรงให้กำลังใจรับทราบปัญหา ความต้องการของผู้รับการนิเทศและนำเอาปัญหาและความต้องการนั้นมาพิจารณาหาทางช่วยเหลือสนับสนุน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2541 : 58) การลงมือปฏิบัติเป็นการนำยุทธศาสตร์ที่กำหนดไว้มาลำดับขั้นตอนการดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

1. กำหนดรายละเอียดขั้นตอนการดำเนินการ
2. กำหนดสิ่งสนับสนุนในการดำเนินการ ซึ่งได้แก่ งบประมาณ บุคลากร สิ่งอำนวยความสะดวกในการปฏิบัติงาน วัสดุอุปกรณ์ เป็นต้น
3. กำหนดระยะเวลาในการดำเนินการ
4. วางแผนติดตามประเมินผลการปฏิบัติงาน
5. จัดทำแผนนิเทศของโรงเรียน
6. ประชุมชี้แจง และมอบหมายงานให้ตรงความสามารถของผู้นิเทศ
7. ผู้นิเทศทำปฏิทินนิเทศ และประสานปฏิทินนิเทศกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง
8. ผู้นิเทศจัดกิจกรรมนิเทศตามแผนนิเทศที่ได้รับมอบหมายตามปฏิทินนิเทศที่กำหนดไว้
9. ผู้นิเทศบันทึกการนิเทศ และผลการนิเทศที่ได้รับมอบหมายและรายงานผลการนิเทศให้กับผู้บริหารโรงเรียนทราบ

ซารี มณีศรี (2542 : 203) ได้กล่าวถึงการปฏิบัติการนิเทศไว้ว่าเป็นขั้นลงมือทำตามโครงการนิเทศที่กำหนดหลักโดยคำนึงถึงหลักการนิเทศ เทคนิค ทักษะ สื่อ และเครื่องมือนิเทศ การเตรียมความพร้อม สร้างความเข้าใจ รวมทั้งการเสริมแรงให้กำลังใจช่วยเหลือ สนับสนุนจากผู้บริหารโรงเรียน

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2544 : 234) การดำเนินการนิเทศเป็นการนำแผนงานหรือโครงการไปปฏิบัติเพื่อให้ได้ความต้องการหรือเป้าหมายที่วางไว้ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1. การให้ความรู้ ความเข้าใจถึงสิ่งที่จะดำเนินการ เป็นความจำเป็นสำหรับการเริ่มการนิเทศที่จัดขึ้นใหม่เพื่อจะได้สร้างความเข้าใจและทำให้การนิเทศนั้นได้ผล

2. การปฏิบัติงานประกอบด้วย การปฏิบัติงานที่ได้รับความร่วมมือจากบุคคลหรือทุกฝ่ายคือผู้รับการนิเทศ ผู้ให้การนิเทศ ผู้บริหารเป็นผู้ให้การสนับสนุนการนิเทศ

3. การสร้างขวัญและกำลังใจ ผู้รับการนิเทศควรได้รับการเสริมกำลังใจ โดยเฉพาะจากฝ่ายบริหาร หรือให้ผู้รับการนิเทศมีความมั่นใจ และทำงานด้วยความพึงพอใจการสร้างขวัญและกำลังใจควรปฏิบัติไปพร้อม ๆ กับการทำงาน จึงจะได้รับผล

จากที่กล่าวมาพอสรุปได้ว่า ผู้ที่จะทำหน้าที่ปฏิบัติการนิเทศการศึกษาจะต้องมีความรู้ ทักษะที่จำเป็นจะต้องยึดหลักแนวทางปฏิบัติได้ถูกต้อง คือ การช่วยเหลือในการพัฒนาปรับปรุงตนเอง ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการปรับปรุงการจัดการเรียนการสอน สร้างขวัญและกำลังใจให้แก่ครู และก่อให้เกิดความรู้สึกปลอดภัยในการทำงาน ถ้าหากผู้ปฏิบัติการนิเทศการศึกษาทำได้ดังกล่าวแล้ว ย่อมจะก่อให้เกิดความร่วมมือร่วมใจในการปฏิบัติงานให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ เกิดการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของนักเรียน บนพื้นฐานของการมีความสามัคคีร่วมกันในหมู่คณะ เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน มีความรักและภูมิใจในอาชีพครูที่ตนปฏิบัติอยู่

ขั้นตอนที่ 5 การประเมินผลและรายงานผลการนิเทศ

การประเมินผลเป็นตัวบ่งชี้ให้ทราบว่า การดำเนินงานของโรงเรียนได้ผลเพียงไร มีจุดบกพร่อง จุดด้อย จุดเด่นอย่างไร เพื่อจะได้หาทางแก้ไข ส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาให้ดียิ่งขึ้นไป

หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2529 : 28-29) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการประเมินผลและการรายงานผล ดังนี้

1. ขั้นเตรียมงานก่อนปฏิบัติงาน ผู้นิเทศควรตรวจสอบแผนงานหรือโครงการเพื่อให้ความเป็นไปได้ และมีความสมบูรณ์ของแผนงานหรือโครงการมากที่สุด
2. ขั้นการเริ่มต้นการปฏิบัติงานโครงการนั้น ผู้นิเทศควรมีการตรวจสอบความพร้อมในการที่จะเริ่มโครงการ ได้แก่ บุคลากร ทรัพยากร การฝึกอบรม การทำความเข้าใจกับผู้ปฏิบัติ สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สังคม และทัศนคติของชุมชน
3. ขั้นระหว่างดำเนินการหรือปฏิบัติ เป็นการตรวจสอบวิธีการปฏิบัติงานเน้นหนักด้านบริหารวิชาการ และผู้ปฏิบัติงานมีจุดมุ่งหมาย แนวดำเนินการ และปรัชญาตรงกันหรือไม่ ขั้นตอนการปฏิบัติงานมีอุปสรรคขัดข้องหรือไม่ การแบ่งงานรับผิดชอบเหมาะสมกับงานเพียงใด สามารถปฏิบัติงานได้ตามเวลาที่กำหนดไว้ได้หรือไม่
4. ขั้นสิ้นสุดโครงการ เป็นการประเมินผลเมื่อสิ้นสุดโครงการแล้วว่ามีผลตามวัตถุประสงค์มากน้อยเพียงใด

สำหรับการรายงานผล การนิเทศศึกษามีจุดประสงค์เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรคของการดำเนินงาน ได้แก่ ความพร้อมที่จะดำเนินงาน การมอบอำนาจหน้าที่ให้ผู้ร่วมงาน การอำนวยความสะดวก การรายงาน และการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับผลสัมฤทธิ์ของโครงการทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ สำหรับแบบรายงานการประเมินโครงการหรือแผนงานนั้นควรประกอบด้วย หัวข้อเกี่ยวกับชื่อโครงการ วัตถุประสงค์ เป้าหมาย ปัญหาอุปสรรค ผลสัมฤทธิ์ของโครงการ ข้อเสนอแนะ ผู้รับผิดชอบโครงการและผู้รายงาน การเสนอรายงานการประเมินผลนี้เป็นหลักฐานที่รวบรวมข้อมูลจากผลการประเมินไว้ประกอบการพิจารณาวางแผนในอนาคตคณะทำงานควรเสนอรายงานเมื่อได้รับสรุปการประเมินผลแผนหรือโครงการให้ที่ประชุม หรือเสนอต่อผู้บังคับบัญชาโดยตรงต่อไป

ขั้นตอนของการประเมินผล ควรดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

1. กำหนดขอบข่าย วัตถุประสงค์ และเป้าหมายของการประเมินผล ในการประเมินผลแต่ละครั้ง ควรกำหนดขอบข่าย วัตถุประสงค์ และเป้าหมายของการประเมินผลให้ชัดเจน ซึ่งจะเหมือนกรอบของการปฏิบัติงาน โดยกำหนดจากนโยบาย วัตถุประสงค์ เป้าหมาย และภารกิจขอบข่ายของการกำกับติดตามและนิเทศ จากนั้นนำมาวิเคราะห์กำหนดเป็นรายละเอียด ขอบข่ายของการประเมินผลในครั้งนั้น ๆ พร้อมทั้งกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายของการประเมินให้ชัดเจนด้วย

2. การวางแผน และสร้างสื่อเครื่องมือ มีรายละเอียดการปฏิบัติเกี่ยวกับการกำหนดระยะเวลาที่ต้องดำเนินการปฏิบัติ กำหนดหน้าที่และความรับผิดชอบของผู้ประเมิน กำหนดวิธีการและเกณฑ์ในการประเมิน จัดทำเครื่องมือที่ใช้ในการประเมินผล กำหนดแนวทาง การเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล และกำหนดรูปแบบการสรุปผลและรายงานผล

3. ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นขั้นการเก็บรวบรวมข้อมูลตามแผนการประเมินที่กำหนดไว้

4. การวิเคราะห์ข้อมูล สรุปทำการวิเคราะห์ซึ่งอาจจะทำได้โดยการวิเคราะห์ตามวิธีทางสถิติ การพรรณนาเปรียบเทียบ จากนั้นนำผลการวิเคราะห์ข้อมูลมาเปรียบเทียบกับเกณฑ์ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ เพื่อสรุปผลการประเมิน

5. การรายงานผลการประเมิน หลังจากสรุปผลการประเมินในขั้นที่สี่แล้ว เป็นขั้นรายงานผลการประเมิน ซึ่งอาจจะทำได้ทั้งด้วยวาจาและลายลักษณ์อักษร เพื่อให้ผู้บังคับบัญชาและผู้เกี่ยวข้องทราบ

สำหรับการรายงานผลการนิเทศนั้น ได้กำหนดวัตถุประสงค์ไว้ว่า เพื่อให้ผู้มีอำนาจตัดสินใจทราบ ปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นทั้งก่อนปฏิบัติการ ระหว่างปฏิบัติการ และหลังปฏิบัติการ เพื่อพิจารณาหาแนวทางปรับปรุงแก้ไขให้การปฏิบัติมีประสิทธิภาพ บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดและเพื่อสรุปข้อมูลการปฏิบัติงานให้ผู้เกี่ยวข้องทราบ ตลอดจนการสนับสนุนช่วยเหลือให้การปฏิบัติก้าวหน้ายิ่งขึ้น ในการดำเนินการหรือขั้นตอนการรายงานผลการนิเทศศึกษานั้น มีลำดับขั้นตอนการปฏิบัติงาน ดังนี้

1. ขั้นรวบรวมข้อมูล ผู้รายงานต้องรวบรวมผลงานทั้งด้านปริมาณและคุณภาพภายในช่วงระยะเวลาที่กำหนดไว้

2. ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล

2.1 จัดหมวดหมู่ข้อมูลที่รวบรวมและตรวจสอบแล้วในขั้นที่หนึ่ง เพื่อสะดวกในการวิเคราะห์และเปรียบเทียบ

2.2 เปรียบเทียบข้อมูลที่จัดหมวดหมู่แล้วกับข้อมูลเดิม หรือเปรียบเทียบกับเป้าหมายหรือเกณฑ์ที่ตั้งไว้ในกรณีเป็นการรายงานครั้งแรก

2.3 วิเคราะห์ข้อมูลหรือวิเคราะห์ผลการเปรียบเทียบข้อมูลแต่ละหมวดหมู่แปลผลข้อมูลเพื่อให้รู้ว่าจากข้อมูลและผลการเปรียบเทียบแสดงให้เห็นอะไรบ้าง เปลี่ยนแปลงอย่างไร ผลเป็นอย่างไร เนื่องจากสาเหตุใด

3. ขั้นสรุปอภิปรายจัดทำข้อเสนอแนะ

3.1 สรุปผลงานกิจกรรมโดยส่วนรวมทั้งหมดทุก ๆ ด้านในช่วงเวลาที่รายงาน

3.2 อภิปรายผลโดยส่วนรวมทุกด้านที่ผลสรุปออกมาเป็นเช่นนั้นเพราะอะไร มีสาเหตุปัญหาอุปสรรคหรือปัจจัยสนับสนุนอะไรบ้างที่ก่อให้เกิดผลเช่นนั้น โดยอภิปรายรวม ๆ จากผลสรุป

3.3 จัดทำข้อเสนอแนะโดยส่วนรวมที่ต่อเนื่องกับการอภิปรายผลในการจัดทำข้อเสนอแนะ ควรเป็นข้อเสนอแนะที่เป็นไปได้ สามารถแก้ปัญหาอุปสรรคหรือส่งเสริมให้งานมีความก้าวหน้า ทั้งนี้ควรเรียงเรียงลำดับความสำคัญจำเป็นเร่งด่วนไว้ด้วย

4. ชั้นบันทึกจัดทำเอกสาร

4.1 บันทึกผลการสรุปอภิปรายและข้อเสนอแนะลงในแบบรายงาน ถ้าเป็นการรายงานตามรายงานการบังคับบัญชาควรเสนอผู้มีอำนาจลงนามและเตรียมจัดส่งรายงานต่อไป

4.2 เก็บสำนวนแบบรายงาน หรือแบบสถิติเข้าระบบเก็บข้อมูล หรือคลังข้อมูลสำหรับใช้อ้างอิงในโอกาสต่อไป

4.3 ควรเลือกหัวข้อเนื้อหาที่จะพิมพ์เอกสารเผยแพร่ แผ่นปลิว ตลอดจนพิจารณารูปแบบของการนำเสนอข้อมูล เช่น กราฟ แผนภูมิ ตาราง เป็นต้น ให้สั้นกะทัดรัด น่าสนใจ ใช้เนื้อหาต่อเนื้องครอบคลุม

5. ชั้นเสนอรายงานเผยแพร่

5.1 ส่งรายงานให้ผู้เกี่ยวข้องทราบตามกำหนดเวลา

5.2 นำข้อมูลผลสรุป โดยคัดจากเอกสารเผยแพร่หรือแบบรายงานมาจัดป้ายนิเทศเผยแพร่

5.3 แจกเอกสารแผ่นปลิวแก่ผู้มาเยี่ยม ผู้สนใจและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทราบ

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2534 : 11) ได้ให้ความหมายการประเมินผลการนิเทศว่าเป็นการตรวจสอบความสำเร็จของโครงการกับวัตถุประสงค์ และเป้าหมาย ที่กำหนดไว้ ผู้มีหน้าที่ดำเนินการประเมินผล ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน และคณะผู้นิเทศมีขอบข่ายกิจกรรมที่ต้องปฏิบัติ ดังนี้

1. ประเมินผลสัมฤทธิ์ของโครงการตามวัตถุประสงค์และเป้าหมาย

2. ประเมินความคิดเห็นเพื่อสร้างความพึงพอใจของผู้รับการนิเทศ

3. ประเมินกระบวนการนิเทศการศึกษา

4. สรุปรวมผลการประเมินเพื่อใช้เป็นข้อมูลสำหรับการปรับปรุงการปฏิบัติงานในโอกาสต่อไป

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2539 : 113) กล่าวว่า การประเมินผลเป็นการนำข้อมูลที่ได้จากการปฏิบัติการนิเทศมาประเมินผล การประเมินจะเป็นข้อมูลสำหรับการปรับปรุงพัฒนางานต่อไป แบบประเมินควรเกิดจากการร่วมคิดของผู้บริหารโรงเรียนหรือผู้นิเทศกับผู้รับการนิเทศ การประเมินอาจทำได้ 2 วิธี คือ ประเมินโดยใช้เครื่องมือประเภทต่าง ๆ และประเมินโดยการประชุม ระยะเวลาการประเมินอาจดำเนินเป็น 3 ระยะ ประเมินความพร้อมก่อนดำเนินการประเมินระหว่างปฏิบัติการนิเทศและประเมินหลังการนิเทศ ซึ่งเป็นการประเมินภาพรวมของการปฏิบัติการนิเทศตามโครงการ โดยประเมินองค์ประกอบของระบบการนิเทศทั้งด้านปัจจัย กระบวนการ ผลผลิต และผลกระทบ

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2541 : 58) กล่าวว่า การติดตามประเมินผลและปรับปรุงแก้ไขเป็นการรวบรวมข้อมูลด้านการดำเนินการนิเทศและผลที่ได้ระหว่างการดำเนินการ และเมื่อเสร็จสิ้นการดำเนินการตามแผนนิเทศ ข้อมูลที่ได้รับนำมาเปรียบเทียบกับสภาพความสำเร็จของแผนนิเทศ หากพบว่าไม่เป็นไปตามสภาพความสำเร็จที่กำหนดไว้ก็ต้องพิจารณาว่ามีข้อบกพร่องตรงไหน อย่างไร และหาวิธีพัฒนาให้ดีขึ้นหรือหากพบว่าการดำเนินการตามแผนนิเทศบรรลุผลที่คาดหวังไว้ แต่การดำเนินการ พบว่า มีวิธีที่ดีกว่า มีประสิทธิภาพสูงกว่า อาจพิจารณาปรับปรุงให้ดีขึ้นอีกได้

ชาลี มณีศรี (2542 : 203) กล่าวถึง การประเมินผลการนิเทศว่าเป็นการตรวจสอบผลการดำเนินงานนิเทศตามโครงการที่กำหนด ผลสัมฤทธิ์ตามวัตถุประสงค์ ประเมินความคิดเห็น กระบวนการนิเทศการศึกษารวมผลการประเมินข้อมูลป้อนกลับ เพื่อการปรับปรุงต่อไป

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2544 : 235) กล่าวถึง การประเมินผลการนิเทศว่าเป็นขั้นสุดท้ายในการดำเนินการ ผู้รับผิดชอบเกี่ยวกับการประเมินผล ได้แก่ ผู้บริหาร หรือผู้ที่ได้รับมอบหน้าที่ให้ทำการประเมินผล หลักการประเมินผล มีดังนี้

1. การประเมินผลต้องอาศัยข้อมูลที่น่าเชื่อถือโดยตั้งจุดมุ่งหมายที่ชัดเจนการใช้เครื่องมือและการรวบรวมข้อมูลที่เหมาะสม รวมทั้งการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้เป็นที่ยอมรับของฝ่ายนิเทศ ครู อาจารย์ และนักเรียน นักศึกษา
2. การประเมินผลต้องอาศัยข้อมูลจากหลายฝ่ายทั้งจากผู้บริหาร ผู้นิเทศ ผู้รับการนิเทศ
3. การประเมินผลสามารถทำได้ 2 ระบบ คือ การประเมินผลระหว่างโครงการ และการประเมินผลสรุป เป็นการประเมินผลเพื่อตัดสินใจถึงผลที่จะได้รับจากโครงการ

ชุมศักดิ์ อินทร์รักษ์ (2536 : 113-114) ได้กล่าวถึงหลักการที่สำคัญของการติดตามและประเมินผลนิเทศการศึกษา ไว้ดังต่อไปนี้

1. ขอบข่ายของการติดตามและประเมินผลเพื่อให้ทราบว่าประเมินอะไร ครอบคลุมสิ่งต่อไปนี้
 - 1.1 ความเข้าใจเกี่ยวกับปรัชญาการศึกษา
 - 1.2 งานในโรงเรียน
 - 1.3 หลักสูตรการเรียนการสอน
 - 1.4 วิธีสอนและกระบวนการสอน
 - 1.5 การวัดผลและประเมินผล
 - 1.6 ครูผู้สอน
 - 1.7 นักเรียน
 - 1.8 บรรยากาศทางวิชาการ
 - 1.9 ความร่วมมือของโรงเรียนและชุมชน
 - 1.10 ขวัญและกำลังใจของผู้ปฏิบัติงาน
2. ระบบของงานเป็นการประเมินทั้งตัวบ่อนกระบวนการดำเนินงานและผลผลิตที่เกิดขึ้นระหว่างและหลังการดำเนินงาน โดยเฉพาะผลที่เกิดขึ้นแก่นักเรียนทั้งในด้านผลสัมฤทธิ์ และคุณค่าที่เกิดขึ้น ข้อมูลบ่อนกลับจะเป็นตัวบ่งชี้และกำหนดให้ดำเนินการปรับปรุงและพัฒนาต่อไป
3. วิธีการหลากหลายวิธีเพื่อรวบรวมข้อมูลให้ได้ใกล้เคียงและเที่ยงตรงมากที่สุดจากการสังเกต การสัมภาษณ์ เป็นต้น
4. ความต่อเนื่องและสม่ำเสมอเพื่อให้มีเจตคติที่ดีต่อการติดตามและประเมินผลควรมีการวางแผนล่วงหน้าและกระทำอย่างเป็นระบบต่อเนื่องกัน
5. วัตถุประสงค์ซึ่งได้กำหนดไว้ให้ชัดเจนว่าจะประเมินเพื่ออะไร ต้องการทราบอะไร และต้องเป็นวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน
6. ผู้ประเมินให้หลาย ๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้มีการประเมินเพื่อป้องกันการลำเอียง โดยให้มีความเป็นประชาธิปไตยมากที่สุด
7. การประเมินตนเองดำเนินไปได้ ควรให้ผู้ปฏิบัติได้มีโอกาสประเมินตนเอง ประเมินพฤติกรรมการสอนของตนเอง หรือให้ผู้อื่นช่วยประเมิน เพื่อให้ทราบพฤติกรรมที่ควรปรับปรุงแก้ไข
8. เครื่องมือและเกณฑ์ นำมาใช้ให้เหมาะสมกับบุคคล สถานการณ์ และจุดประสงค์
9. การประเมินต้องสัมพันธ์กับสิ่งที่ปฏิบัติในการดำเนินงานนิเทศการศึกษา

10. การยอมรับและใจกว้างของผู้ประเมินและผู้ที่ถูกประเมินซึ่งต้องเข้าใจและยอมรับว่าไม่นำเอาผลการประเมินไปตำหนิติเตียนแต่เป็นข้อมูลป้อนกลับเพื่อนำไปพัฒนางานนิเทศการศึกษาเท่านั้น

การประเมินผล และรายงานผลการนิเทศการศึกษา พอสรุปได้ว่า เป็นการตรวจสอบความสำเร็จของการนิเทศกับวัตถุประสงค์ เป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยการนำข้อมูลที่ได้จากการปฏิบัติการณ์เทศมาประเมินผล และรวบรวมข้อมูลเพื่อสรุปปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานเสนอต่อผู้บังคับบัญชา การประเมินผลและรายงานผลการนิเทศจะกระทำได้ทั้งระหว่างการณ์เทศ หรือสรุปผลภายหลังการณ์เทศ การประเมินผล เป็นตัวที่ชี้วัดว่าการดำเนินการนิเทศที่ผ่านมาได้ประสบผลสำเร็จมากน้อยแค่ไหน เป็นเครื่องมือที่จะช่วยในการปรับปรุงและแก้ไขเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาต่อไป

.....